

VÁROS – ÚJRATÖLTVE GDAŃSK, A SZABAD VÁROS

▷ SZÖVEG: SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

Vajon miért éppen Gdańsk a megújulás, a nyitottság, a részvételen alapuló, modern városfejlesztési irányzat egyik jelképe – legalábbis Kelet-Közép-Európában? „Talán a tenger közelsége miatt, amely szabadságot és friss levegőt jelent. Talán a kikötő miatt, ami mindig is a különböző emberek, áruk és eszmék cseréjének központja volt. Talán ezért született itt meg a több millió embert megmozgató Szolidaritás Mozgalom is, amely egyedülálló a tekintetben, hogy gyári munkások és értelmiségiek találtak benne egymásra”...

EGY CSIPET HOLLANDIA

Holland kollégáktól jön az ötlet, hogy készítsünk olyan fotókat, amelyek akár náluk is készülhetnének. Remek éca, és mindent elmond Gdańsk Óvárosáról. Az Aranykapunál állunk, előttünk az egykori Hanza-város fő tengelye, az Ulica Długa (Hosszú utca) és a Długi Targ (Hosszú Piac). A sétálóutca mindkét oldalán jellegzetes, a németalföldi reneszánsz stílusjegyeit hordozó házak (pontosabban: 17. századbeli stílusban újjáépített épületek) sorakoznak, s a felhőfátyol alól éppen kibukkanó naplemente bearanyozza Európa egyik legszebb középkori Városházáját. A város e részét Királyi útnak is hívják, mert az idelátogató királyok gyakran itt vonultak végig. Az elegáns kőházak alatt stílusos éttermek, előttük sok-sok városi kerékpár – tényleg egy csipet Hollandia.

Aztán leereszkedik az este, ismét köd borul a városra, a távolban sirályok rikoltoznak. A Bazilika előtti téren elidőzünk, a nedves kockakövekről sárgás lámpafény verődik vissza a házakra: erről a képről tényleg senki meg nem mondaná, hogy nem a Németalföldön járunk. Érintjük a Mariacka utca látványos vízköpőit és a helyi „aranyat”, azaz a borostyánt árusító drága üzleteket is, valamint a város jelképének számító, valaha Európa legnagyobbikának számító, fából készült kikötői darut, aztán elmegyünk az egykori, szintén Európában egyedülálló nagymalomhoz, ahol talán a legjobb képek szülehetnek. Igen, valóban lehet „hollandiai” fotókat készíteni Gdańskban: a Hanza-örökség, legalábbis a kövek szintjén, mind a mai napig él!

EGY CSIPETNYI NÉMETALFÖLD

„EZ TÉNYLEG OLYAN, MINTHA EGY OTTHONI VÁROSKÁBAN SÉTÁLNÉK” – ÁMULT EL EGY HOLLAND, AMIKOR ELŐSZÖR MEGLÁTTA A BELVÁROST

MÚLTIDÉZÉS

A LEGENDÁS ARANYKORT KÉPVELEŐ ÉTTEREM, AMELY A VÁROS EGYIK JELLEGZETES ALAKJÁRÓL, A KIKÖTŐI BAJKEVERŐRŐL (BOWKE) KAPTA NEVÉT

FOTÓ: HEILING ZSOLT

FOTÓ: SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

M indert az örökké mosolygó polgármester, Paweł Adamowicz mondja egy városfejlesztési szemináriumon. Gdańsk ellentmondásokkal teli város: a gazdag Hanza-múlt, a Günter Grass által elmesélt Szabad Város, a totálisan lerombolt, majd tégláról téglára felépített, impozáns Belváros, a szinte teljes egészében megújult városi lakosság, a Hajógyárban megszületett, híres Szolidaritás Mozgalom. Valószínűleg mind-mind hozzájárul ahhoz, hogy a városvezető és kollégái valóban nyitni próbálnak az emberek felé, hogy velük együtt alakítsák a várost, s ne csupán „számukra” hozzanak létre tereket és falakat.

FOTÓ: SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

NEVEZETES RÉSZLETEK

A VÁROS AZ ÚJJÁÉPÍTÉS SORÁN MEGŐRIZTE LEGENDÁIT IS. A MARIACKA UTCA HÍRES VÍZKÖPŐI MA MIDEN BÉDEKKERBEN SZEREPELNEK

FOTÓ: SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

KÉT PERC SZÜNET A VENDÉGMARASZTALÁSBAN

MINT MINDEN, FAPADOS JÁRATTAL MEGKÖZELÍTHETŐ TÖRTÉNELMI VÁROSBAN, GDAŃSK FŐTÉREN IS NEHÉZ ÚGY ÁTMENNI, HOGY VALAMI SZOLGÁLTATÁST NE AKARNÁNK A NYAKUNKBA VARRNI

De az Óváros nemcsak a mesés Hanza-szövetségről regél, más legendák is kísértének az épületek között. A szabadság szele mindig érezhető volt itt: a város (akkoriban Danzig) 1920–1939 között ún. Szabad Városnak, azaz – meglehetősen bonyolult – autonómiával rendelkező városállamnak minősült. Nem mellékesen a lakosság túlnyomó része ekkoriban német volt. Ezt a városi kultúra iránti nosztalgiát ma a turizmus is bőszén kihasználja: árad is ide a tehetős német és skandináv látogatóhad.

A tömegektől kissé besokallva, visszatérek az Aranykapuhoz, hogy ránézzek a II. világháborús pusztítás kifüggesztett képeire. Az 1945-ös Óváros fotói magukért beszélnek: a szovjetek a városközpont 80%-át pusztították el – miután a németek már feladták azt. Mi több, Gdańsk lakosságának 95%-át veszítette el ekkor, ami egyben azt is jelenti, hogy a jelenlegi népesség mindössze legfeljebb másod- vagy harmadgenerációs lakója a városnak.

És ez az igazán érdekes kérdés: hogyan lehet olyan erős ez az új városi közösség, hogy arra építeni lehessen? Különösen, hogy a kommunizmus és a szocializmus évtizedei hatékonyan rombolták le itt is a közösségi magatartás formáit? A kövek nem felejtenek, és a város múltja teremti meg ezt az erős identitást? Hogyan lehet a modern urbanizmusnak – amely meg akarja alkotni a feltételeket, hogy a városlakók aktívan beleszólhassanak a város ügyeibe – éppen Gdańsk az erős kelet-közép-európai bástyája, a maga lecserelődött lakosságával?

A szabadság szele mindig érezhető volt itt: a város (akkoriban Danzig) 1920–1939 között ún. Szabad Városnak, azaz autonómiával rendelkező városállamnak minősült.

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

FOTÓ: SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

TÖBBET, KEVESEBBŐL?

A város identitása nyilván szerepet játszik e folyamatban, de a kép azért ennél egyszerűbb. „Természetesen az emberek többsége számára itt sem magától értetődő, hogy részt vegyen a közösségi tervezési folyamatokban, vagy a város által kínált önkéntes-közösségi munkákban. A statisztikák ebben a tekintetben a közép-európai átlagot mutatják. Itt is jelentős a térségben megszokott paternalizmus: az a jó, ha mindig van valaki, aki eldönti, mit kell csinálni” – mondja Grzegorz Szczuka, az önkormányzat szociális integrációval foglalkozó munkatársa.

A városvezetés azonban – valószínűleg a város identitásától is fűtve – tényleg eltökélt, még akkor is, ha az országos politika éppen a centralizáció irányába mutat. „Nekünk kell megmutatnunk, hogy csak a részvételen alapuló városfejlesztés és -vezetés a helyes irány, ebbe kell fektetnünk az energiát, hogy demonstráljuk, csak az emberekkel közös önkormányzás lehet a jövő! Ehhez bizalom kell, eszközöket kell biztosítanunk, és meg kell tanulnunk, hogyan tudjuk ezt a folyamatot jól és egyre jobban fejleszteni, hogyan tudunk olyan környezetet teremteni, ahol a városlakók maguk kezdenek el aktívak lenni.” Ezt pedig már Piotr Olech, a szociális szolgáltatások egyik vezetője mondja, annak kapcsán, ami általános trend Európában: a válság utáni visszafogott gazdasági fejlődés miatt egyre kevesebb a városok számára elérhető forrás, ugyanakkor a gyorsan növekvő társadalmi kihívások (öregedés, elvándorlás, növekvő társadalmi különbségek) egyre nagyobb igényt támasztanak a közszolgáltatások irányában. Hogyan lehet tehát többet és jobbat nyújtani kevesebből?

ÉSZAKIAS SÉTAÚT

NEMCSAK A CSÍPÓS TENGERI SZÉL ÉS A GYAKRAN ESŐS IDŐ, HANEM AZ ÉPÍTÉSZET IS SOK HASONLÓSÁGOT MUTAT HOLLANDIAVAL. AZ ELŐBBI KEVÉSBÉ, AZ UTÓBBI NAGYON IS VONZZA A NÉMET, HOLLAND ÉS SKANDINÁV LÁTOGATÓKAT

LASSAN TISZTULÓ KÉP

VARSÓ ÉS WROCLAW MELLETT GDAŃSK SZENVEDTE EL A LEGSÚLYOSABB KÁROKAT A II. VILÁGHÁBORÚ ALATT. LÉTEZHET-E VÁROSI IDENTITÁS ÚJRARAKOTT KÖVEKBE ZÁRVA?

DARUERDŐ

AZ EGYKORI LENIN HAJÓGYÁR A PRIVATIZÁCIÓT KÖVETŐEN SOK KISEBB-NAGYOBB CÉG OTTHONA LETT. MA MÁR MESSZE VAN EGYKORI NAGYSÁGÁTÓL, DE A KIKÖTŐI DARUK ÍGY IS A VÁROS JELKÉPEINEK SZÁMÍTANAK

Első lépésként ún. Gdańsk-klubok nyíltak városszerte, ahol a helyiek valóban szabadon elmondhatták elképzeléseiket a városvezetőknek. Erre alapozva, külső közvetítő szakemberek segítségével a lelkes városlakók rakták össze a 2030-ig szóló fejlesztési stratégiát.

Első lépésként ún. Gdańsk-klubok nyíltak városszerte, ahol a helyiek valóban szabadon elmondhatták elképzeléseiket a városvezetőknek. Erre alapozva, külső közvetítő szakemberek segítségével a lelkes városlakók rakták össze a 2030-ig szóló fejlesztési stratégiát. Létrejött a fiatalok és az idősek tanácsa, hogy a napi ügyekbe is beleszólhassanak, meghozza egyre komolyabb jogkörökkel. És hogy mindenki számára látható legyen az átalakulás, közösségi költségvetés keretében a helyiek szavazhatnak a saját területükben létrejövő kisebb projektekről. A nyitás szellemében jött létre az a 12 közösségi ház is a város szegényebb részeiben, ahol a szolgáltatásokat egy az egyben a közösség határozza meg. Ennek jegyében változik át időről időre a Węglowy tér is, hogy a parkoló autók helyett legalább egy picit magának érezhesse mindenki a várost az itt időszakosan elhelyezett fotelekben. De ezért próbálja a város rendbe rakni a belső udvarokat is – a lakókkal közösen. Igaz, az eddigi próbálkozások sorra kudarcba fulladtak, mert a közösségi tervezés lelkesedését nehéz átültetni a közös fenntartásba... Ezért aztán az elmúlt korokból itt maradt porolók körül sokszor visszaáll a régi „rend”.

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

FOTÓ: SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

GÜNTER GRASS POROLÓI

Nincs más út, mint az emberek bevonása. Merthogy jó esetben sokan tudják, mit akarnak, csak képtelenek, vagy nincs megfelelő alkalmuk kifejezni igényeiket. Egy sorstárs vagy kortárs önkéntes segítsége sok célcsoport esetében többet jelenthet, mint a szakmai segítség.

A mellékutcák sötétjébe belépve, az Óvárosban nagy, házak közrefogta belső udvarokat találunk. Itt már nyoma sincs a pedáns németalföldi utcaképnek, sőt, a látvány hamisítatlanul kelet-közép-európai: összevissza parkoló autók, bomladozó járdakövek, túlpakolt szemetesek, egy-egy „sufnituning” épület, s a legtöbb helyen pár öreg szőnyegporoló. Bár a város híres szülőtte, Günter Grass egy külső területen élt, eszembe jut, mit írt híres regényében, a Gdańskban játszó Bádodgobban e belső terokról: „Oskar a padlásról látta és hallotta, hogy száznál több szőnyeget, futószőnyeget és ágylót dörzsölnek be káposztalével, aztán addig kefélik és porolják őket, amíg kénytelenek elárulni a beljüket szőtt mintát”. Nos, e kívülről fényes, belülről mállott világba próbál a városvezetés friss levegőt fújni. Néha sikerrel, néha kudarcral. De káposztaszag azért még van bőven...

BELSŐ UDVAR

AHOL AZT A TURISTÁK NEM LÁTJÁK,
FELSEJLIK A VÁROS KELET-EURÓPAISÁGA..

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

TRENDFM
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

EGYMÁST SEGÍTVE...

A városközponttól 15 perc séta az egykori Lenin Hajógyárban kialakult sztrájkhullám bázisán létrejött Solidarność emlékét ápoló Európai Szolidaritási Központ. A Müpa rozsdás acéllemezekbe öntött társaként értelmezhető, egyébként fantasztikus épület háttérben még dolgoznak a kikötői daruk. Igaz, az egykori dokkokban az ipari vállalkozások mellett partyhelyszínt és romkocsmát is találunk.

Bent nem csupán a Lech Wałęsa vezetésével létrejött mozgalomnak emléket állító kiállítás várja a vendégeket, de civil szervezeti és kulturális központként is üzemel az épület – a történelmi gyárkapu szomszédságában.

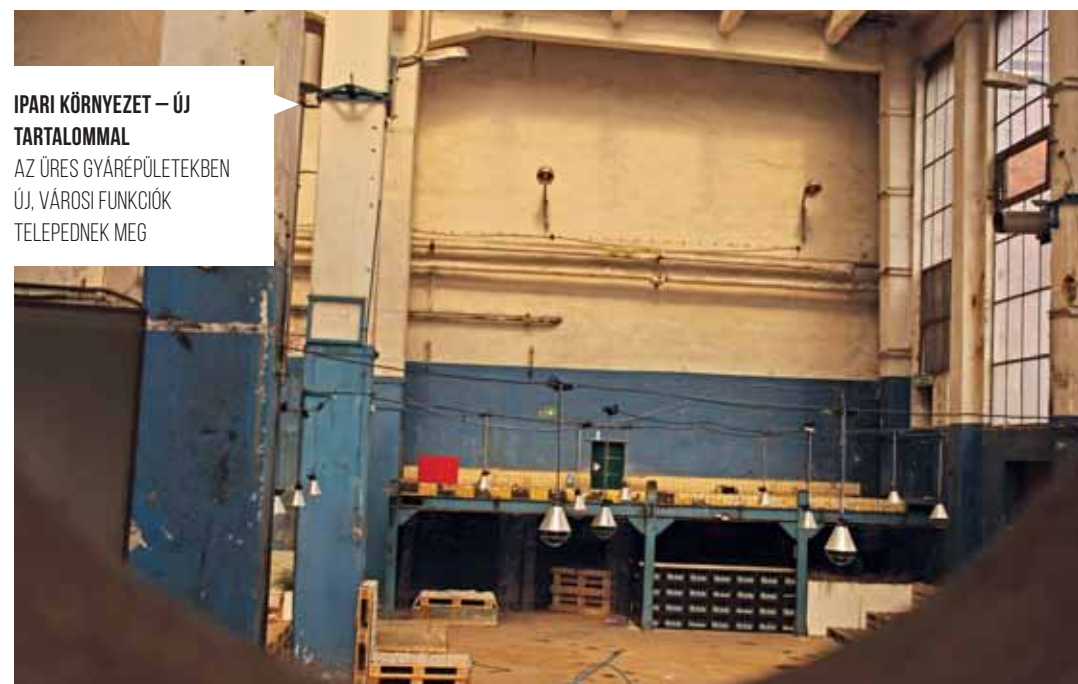
„Sztrájkba lépünk” – harsogták a hajógyári munkások 1980. augusztus 14-én, és kikiáltották 21 pontból álló követelésüket, amelynek legjelentősebb része a független szakszervezet létrehozása volt. Így alakult meg a Szolidaritás Független Önkormányzó Szakszervezet, amely aztán katalizátorszerepet játszott az egész Keleti Blokk lebontásában.

A Szolidaritás egy békés, önmagát korlátozó forradalom volt, amely realizmusból és idealizmusból egyaránt táplálkozott. Jelentősége és ereje mindenképpen erős társadalmi bázisában rejlett, hiszen kiálltak mellette városi munkások, vidéki gazdák, értelmiségiek, katolikusok és ateisták, szociáldemokraták, liberálisok és konzervatívok egyaránt. A mozgalom 1981-ben legalább 10 millió embert tudott maga mögött! „Ha az embereket kezdeményezőnek és innovatívnak szeretnénk látni, akkor a városnak saját működését kell először megreformálnia” – mondja a polgármester. Ennek fényében a munkatársak ötlete alapján az addig egymással csak kevéssé kommunikáló oktatási és szociális osztályt például egy közös egységgé alakították. Sőt, a közös városstratégia egyes akciótervei munkacsoportok keretében készülnek, amelyekben helyet kapnak a különböző önkormányzati részlegek, és érdemi szót kapnak az érintett civilek is.

A Szolidaritás egy békés, önmagát korlátozó forradalom volt, amely realizmusból és idealizmusból egyaránt táplálkozott.

FOTÓK: SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

IPARI KÖRNYEZET – ÚJ TARTALOMMAL

AZ ÜRES GYÁRÉPÜLETEKBEN ÚJ, VÁROSI FUNKCIÓK TELEPEDNEK MEG

FOTÓ: HEILING ZSOLT

NAGYÜZEM VOLT...

A HAJDANI LENIN HAJÓGYÁR BEJÁRATA – AMELYET EREDETI FORMÁJÁBAN ŐRIZTEK MEG – MA AZ EURÓPAI SZOLIDARITÁS KÖZPONTJÁNAK SZIMBOLIKUS KAPUJA. A KÖZELÉBEN VAN EGY PANELHÁZI, KLASSZIKUS SZŐNYEGPOROLÓ – A NYUGAT-EURÓPAI LÁTOGATÓKNAK LÁTVÁNYOSAN FOGALMUK SINCS, MIRE SZOLGÁLHAT...

AZ ELHUNYT HAJÓGYÁRI MUNKÁSOK EMLÉKMŰE

A LECH WAŁĘSA VEZETÉSÉVEL LÉTREJÖTT SZOLIDARITÁS MOZGALOM EGYIK ELSŐ KÖVETELÉSE VOLT, HOGY MÉLTÓ EMLÉKMŰVET ÁLLÍTHASSANAK A „VÉRES DECEMBER” ÁLDOZATAINAK. 1970-BEN MUNKÁSOK TILTAKOZTAK GDAŃSKBAN, GDYNIÁBAN ÉS SZCZECINBEN A TERVEZETT ÁREMELÉSEK ELLEN, CSAKHOGY AKKOR A POLITIKA „KILÖVÉSI ENGEDÉLYT” ADOTT A SZTRÁJKOLÓKRA. A KARHATALMI SZERVEK BEAVATKOZÁSÁNAK 39 HALÁLOS ÁLDOZATA ÉS SOK-SOK SEBESÜLTJE VOLT

ZASPA, AVAGY EGY MONUMENTÁLIS KIÁLLÍTÁS MARGÓJÁRA

Az Európai Szolidaritási Központból kilépve úgy tűnik, az ideák világából a valóságba toppanunk. Villamosra ülünk, és lepukkadtt kikötői épületek, majd szebb idöket megélt társasházak és panelházak között kidöcögünk Zaspába, a hatalmas panelnegyedbe, amely Európa egyik legnagyobb falfestménygyűjteménye is egyben. A villamossíneken és autópályán átívelő, szürreálisan nagy gyalogos-felüljárón vár ránk Barbara, egy helyi önkéntes.

Zaspa szimbolikus hely: a volt repülőtér helyén épült meg a 70-es években az akkor tökéletesnek tűnő városrész. A terület szabad volt, semmi sem korlátozta az építészek fantáziáját. Persze pár évtized múltán a panelrengeteg már kevésbé tűnt eszményinek... Aztán 1997-ben, Gdańsk ezeréves alapításának ünnepeére Rafał Roskowiński elkészítette az első óriási falfestményt, majd 2009-ben született meg az ötlet, hogy legyen Zaspa a kontinens legnagyobb falfestményhelyszíne. Ma vagy 50, többnyire tízemeletes kép várja a látogatókat, akiket regisztrált helyi önkéntesek kalauzolnak a lakótelepen. És a művészet hatására valami megindult a lakókban is.

A bejáratok körüli részeket például nem messze földről érkezett művészek, hanem helyiek, de legalábbis a helyiek ötletei alapján festik meg, és mi tagadás, lényegében az összes ház felújított. A külsín egyértelműen meglátja Zaspa ingatlanárain is.

NEMCSAK A RÉGI A VONZÓ

A MEGÚJULÓ ZASPA NEGYEDBE
LELKES ÖNKÉNTES VEZETŐK
KALAUZOLJÁK EL A HANZA-
DISZLETEK MÖGÉ IS BEKUKKANTANI
KIVÁNO LÁTOGATÓKAT

Zaspa szimbolikus hely: a volt repülőtér helyén épült meg a 70-es években az akkor tökéletesnek tűnő városrész. A terület szabad volt, semmi sem korlátozta az építészek fantáziáját.

FOTÓK: SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC

ÁTALAKULÓ KÖZELMÚLT

AZ EGYKORON IDEÁLIS LAKÓÖVEZETNEK
SZÁNT ZASPA A KULTÚRA EREJÉVEL
SZÜLETIK ÚJJÁ

„Az itt élőknek első körben nem díszvirágok kellene, nem szép térburkolat, hanem hasznos térre van szükségük, amit ők, maguk alakíthatnak, amit a magukénak érezhetnek, amit ezért birtokba is vesznek, sőt, vigyáznak is rá.”

„Valahol itt, közvetlenül a lakóhelyek környékén, a lakók mikrokörnyezetében kell elindítani a változást, hogy a vadkapitalizmus elidegenítő hatását ezen a szinten újírja egy új szolidaritás” – mondja Barbara kissé nekihevíltén.

Nem történik ez másként a jóléti Nyugaton sem: az önkormányzatok ott is a lakókörnyezet szintjén próbálják meg aktivizálni a helyieket, hogy adott esetben egymást segítsék – ne feltétlenül mindenben a várostól várják a megoldást. „Az itt élőknek első körben nem díszvirágok kellene, nem szép térburkolat, hanem hasznos térre van szükségük, amit ők, maguk alakíthatnak, amit a magukénak érezhetnek, amit ezért birtokba is vesznek, sőt, vigyáznak is rá” – adja meg a végszót egy ír kolléga. A csillogó szemű hallgatóság tapsol, a lengyel résztvevők talán még jobban, mint a többiek, hiszen a szabadság szellemét ismét kieresztették a palackból Gdańskban, s ez remélhetőleg hamarosan kritikus tömeggé áll össze...

SZIGETI-BÖRÖCZ FERENC
GEOGRÁFUS, TELEPÜLÉS-
ÉS TERÜLETFEJLESZTŐ.